

KADIKÖY KÜTÜPHANE-İ UMUMİSİ HAKKINDA TAMAMLAYICI BİLGİLER

Nejdet SANÇAR

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'nin XII. cildinin 3 — 4 sayısında, imparatorluğumuzun son yıllarında İstanbul'un Kadıköy semtinde kurulan «Kadıköy Kütüphanesi-i Umumisi» hakkında, kurucularının yayınladıkları bir beyan-nameden faydalanarak, bilgi vermiştim. Bu yazıda da 1330 yılında basılmış «Kadıköy Kütüphanesi-i Umumisi» adlı 53 sayfalık bir küçük kitapta yer almış olan çeşitli belge ve bilgileri tahlil ve tasnif etmek suretiyle, bu konuda, yeni ve tamamlayıcı daha bazı malûmat vermeye çalışacağım.

— I —

Kütüphanenin Esas Nizamnamesi

Kadıköy Kütüphanesi-i Umumisinin esas nizamnamesi 9 maddeden meydana gelmiştir. Nizamnamenin maddelerinde yer alan mühim hususlar şunlardır :

a) Kütüphanenin Kuruluş Sebebi :

«Maksad-ı teşekkül» başlığını taşıyan ikinci maddede Kadıköy Kütüphanesi-i Umumisinin kuruluş gayesinin, istisnasız herkese küçük bir ücret karşılığında ciddi ve fayda sağlayıcı eserler sunarak inceleme ve okuma fikrini uyandırmak olduğu belirtiliyor.

b) Kurucular :

Kütüphanenin kurucuları yedi kişidir. Ölüm veya başka türlü ayrılma takdirinde, kurucuların sayısı yine yediye çıkarılacaktır. Yeni üye, eski kurucular tarafından seçilecek ve seçilme oyların çoğunluğu ile olacaktır.

c) İş Bölümü :

Fahri olarak iş görecek kurucular, aralarında, gizli oyla bir başkan, bir kâtip ve bir muhasebeci seçmek suretiyle iş bölümü yapacaklardır. Diğer dört kurucu üye danışman olarak kalacaktır. Heyet, bir yıl süre ile iş görecektir.

ç) Heyetin Vereceği Kararlar :

Bir yıl süre ile iş görecek heyetin, kütüphanenin işleri ve sarf edilecek paralar hakkındaki kararları, kurucuların çoğunluğu ile verilecektir.

d) Kütüphanenin Temsilcileri :

Kurucular heyetiyle resmî makamlar arasındaki münasebetlerde, kütüphaneyi başkan ile kâtip temsil edecektir.

e) Kütüphanenin Tasfiyesi :

Kütüphanenin, herhangi bir sebeple tasfiyesi gerekirse, kitaplar ve eşya, umumi kütüphanelerden birisine devredilecektir.

— II —**Dahili Talimat**

Esas nizamnameye ek olarak 16 maddede toplanmış olan «dahili talimat» ta yer alan mühim hususlar şunlardır :

a) Kitaplardan Faydalanma :

Kütüphanede bulunan gazetelerle dergilerden, parasız olarak, herkes faydalanabilecek, fakat kitaplardan sadece aboneler istifade edebileceklerdir.

b) Abone İşi :

Abone olmak isteyen kimseler, 1 kuruş karşılığında verilen basılı kâğıtlardan birini doldurarak kütüphaneye iade edecek ve birkaç gün içinde abone kartını alacaklardır. Abone kartları üç ay içindir ve 5 kuruştur. Kartın parası peşin verilecektir.

c) Aboneler :

Gerek abone olacak ve gerekse bu işde delâlet edecek kimselerin kimliklerinin İdare Heyetince bilinmesi şart kabul edilmiştir. Kimlikleri bu şekilde bilinmeyen kimselerin abone olabilmeleri için, 50 kuruş depozito bırakmaları mecburi olacaktır.

ç) Kitap Okuma Süresi :

Okunmak üzere alınan kitaplar, ençok on beş günde, kütüphaneye iade edileceklerdir. On beş gün sonunda kütüphaneye iade edilecek kitabın, eğer başka isteyicisi yoksa, kitap, yeniden on beş günlük bir süre için eski okuyucusuna verilebilecektir.

d) Talimata Uymayanlara Verilecek Ceza :

Aldığı kitabı on beş gün içinde geri getirmeyenlerden para cezası alınacaktır. Cezanın miktarı şöyledir: Birinci hafta için günde 10 para, ikinci ve üçüncü haftalar için günde 20 para, üçüncü haftadan sonrası içinse günde 40 para.

e) Diğer Cezalar :

Kitabın geri getirilmesi tarihinden itibaren üç hafta geçtiği halde, ellerindeki kitapları iade etmeyenlerin bir daha kitap alma hakları olmayacaktır. Kitapları kaybeden veya yıpratana, heyetin takdir edeceği para cezasını vermeye mecbur olacaklardır.

f) Kütüphanenin Açık Bulunduğu Zamanlar :

Kütüphanenin açılış ve kapanış saatleri her zaman aynı olmayıp mevsimlere göre ayarlanacaktır. Tatil günü olan cuma günleri ise, salon açık olacak, fakat kitap verme muamelesi yapılmayacaktır.

Kadıköy Kütüphanesi-i Umumisine ait bu belgenin tamamını buraya alıyorum:

Kadıköy Kütüphanesi-i Umumisinin Nizamname-i Esasisi

BİRİNCİ MADDE : Kadıköy Kütüphanesi-i Umumisi namı altında bir dâr ül-kirâe tesis ve küşad edilmiştir.

Maksad-ı Teşekkülü

İKİNCİ MADDE : Bilâ istisna herkese cüz'î bir abone mukabilinde ciddi ve şâyân-ı istifade eserler kıraet ettirerek halkta fikr-i tettebbu ve mütalâayı uyan-dırmaktır.

Mevadd-ı Müteferrika

ÜÇÜNCÜ MADDE : Müessisler yedi kişiden ibarettir. İçlerinden birinin istifa-sı veya vefatı vukuunda diğerk müessisin bil-içtima münasip birini ekseriyet ile hey'et-i müessise meyanına ithal ederler.

DÖRDÜNCÜ MADDE : Hey'et-i müessisin fahriyyen ifâ-yi vazife etmek ve bir sene müddetle tedvîr-i umûr eylemek üzere ârâ-yı hafiyeye ile içlerinden bir reis, bir kâtip ve bir muhasebe memuru ve dört müşavir intihap ve tayin ederler.

BEŞİNCİ MADDE : Hey'et'in bilcümle muamelât ve sarfiyatı, müessisinin ek-seriyet-i ârâsiyle verilecek kararlara tevfikân icra edilecektir.

ALTINCI MADDE : Kütüphanenin bir senelik muamelâtını muhtevî hülâsa-i hisabiyye pusulası her sene belediyeye verildiği gibi gazetelerle de ilân ettirilecektir.

YEDİNCİ MADDE : Kütüphanenin muamelât-ı dahiliyyesi ile ahaliye iare edilecek kitapların tevzi ve abone bedelâtının sûret-i tahsil ayrıca bir nizamname ile tayin ve ilân ettirilecektir.

SEKİZİNCİ MADDE : Hükümetle Kütüphane heyeti beyninde vasıta-i muha-bere olan reis ve kâtipdir.

DOKUZUNCU MADDE : Li-sebeb-i min el-esbab Kadıköy Kütüphanesi-i Umu-misi'nin infisahi takdirinde mevcut eşya ve kitaplar, umumî kütüphanelerden birine terk ve teslim edilecektir.

Dahili Talimat

- 1 — Kütüphanede mevcut gazetelerle risaleler umuma mahsus ve mütalâası meccanendir.
- 2 — Kütüphanede mevcut kitaplardan istifade hakkı yalnız abonelere münhasırdır.
- 3 — Abone bedeli üç aylık için yalnız beş kuruştur.
- 4 — Abone olacak zevat, kırk para mukabilinde verilen matbu varakalardan birini ba'del-implâ iade eder ve birkaç gün zarfında kütüphaneden kendisi-ne bir kart l'tâ olunur. İşbu kartı ibraz eden zat müddet-i muayyenesi zarfında istediği kitabı almak hakkını ihraz eder.

- 5 — Abone kartlarının hükmü yalnız üç aydır.
- 6 — Üç aylık abone ücreti ber-vech-i peşin istifa olunur.
- 7 — Hey'et-i İdarece gerek abone olacak, gerek delâlet edecek zevatın hüviyetleri malûm olmak şarttır.
- 8 — Hüviyetleri malûm olmayan zevat abone kaydolunabilmek için yarım lira depozito bırakmaya mecburdurlar.
- 9 — Lâcel il-müतालâa alınan kitaplar âzâmî on beş gün sonra kütüphaneye iade edildikten sonra başka tâlibi yoksa yeniden on beş gün müddetle iare olunabilir.
- 10 — On beş günde aldığı kitabı iade etmeyenlerden birinci hafta için günde on para, ikinci ve üçüncü haftalar için günde yirmi para ve üç haftadan sonrası için günde kırk para cezâ-yi nakdî alınır.
- 11 — İadesi icap eden tarihten itibaren üç hafta mürur eylediği halde kitabı iade etmeyenlere bir daha kitap verilmez.
- 12 — Kütüphaneden alınan kitapları zayi edenler veya hasara uğratanlar hey'etçe takdir edilecek bedellini tazmine mecburdurlar.
- 13 — Kütüphanenin açılıp kapanacağı saatlar mevsime göre tayin ve ilân edilir.
- 14 — Cuma günleri Kütüphanenin yalnız salonu açık bulundurulup kitap muamelesi icra edilmaz.
- 15 — Alelûmum mekâtîp talebesine mektepten getirecekleri bir tasdikname üzerine iki kart verilir.
- 16 — Kütüphaneye abone olan zevat, abone makbuzuna vaz'-ı imza etmekle işbu talimat ahkâmını kabul etmiş addolunur.

— III —

Kütüphaneye Kitap ve Para Yardımında Bulunanlar

Kadıköy Kütüphanesi-i Umumîsi, 23 Mayıs 1329 (= 1913) tarihinde kurulmuş, aynı yılın 8 Haziran gününde resmî makamlardan çalışma izni almış ve 16 Ağustos 1329 (= 1913) te faaliyete geçmiştir. O günden, Mart 1330 (= 1914) tarihine kadar Kütüphaneye kitap bağışlamak veya para vermek suretiyle yardımda bulunanlar, sırasıyla, şunlardır:

- 1 — Maarif Nâzırı Şükrü Bey
- 2 — Kütüphanesi-i İslâm ve Askerî sahibi Hilmi Bey
- 4 — Yazar Celâl Nuri Bey
- 5 — Peyam gazetesi sahibi ve başyazarı Ali Kemal Bey
- 6 — Çiftçi Kütüphanesi sahibi Ahmed Akif Bey
- 7 — Emniyet Umum Müdürlüğü Levazım memuru Fazıl Bey
- 8 — Şair Cenap Şahabeddin Bey
- 9 — Meclis-i Meb'san Başkâtibi Mustafa Asım Bey

- 10 — İctihad dergisi sahibi Abdullah Cevdet Bey
- 11 — Müverrih Ahmed Refik Bey
- 12 — Takib ve Tenkid dergisi sahibi Nüzhet Sabit Bey
- 13 — Dahiliye Nezareti Emniyet Kaleminden Feyzi Bey
- 14 — Eski sadrazamlardan Halil Rifat Paşa'nın torunu Ali Bey
- 15 — Bahriye binbaşlarından İsmail Bey
- 16 — Eski bahriye nâzırlarından Hüsnü Paşa'nın oğlu Cemal Bey
- 17 — Bahriye Matbaası Müdürü Lûtfi Bey
- 18 — Seyrisefain İdaresi Muhasebecisi Ahmed Hilmi Bey
- 19 — Kadıköy Belediyesi eski reisi Rifat Bey
- 20 — Emniyet-i Umumiyye Tahrirat Müdürü Mehmed Nâzım Bey
- 21 — Kadıköy gazeteler ve dergiler baş müvezzii Mehmet Efendi
- 22 — Tüccardan Macid Karakaş Bey
- 23 — Miss O. Seller
- 24 — İngiliz Ticaret Odası Umumî Kâtibi Mr. S. Myte
- 25 — Ünyon Spor Kulübü Umumî Kâtibi Raşid Bey
- 26 — Bahriye binbaşlarından Mehmet Enis Bey
- 27 — Ayandan Nail Bey
- 28 — Eski Kastamonu Valisi Galip Bey
- 29 — Mrs. K. Larsen
- 30 — Kadıköy Uhuvvet Kulübü.
- 31 — Meclis-i Meb'ûsan Zabıt Kâtibi Rıza Bey

— IV —

Kütüphanenin Bir Yıllık Geliri ve Gideri

Kadıköy Kütüphane-i Umumiyesi'nin kuruluş tarihi olan 23 Mayıs 1329 (=1913) ten Mart 1330 (=1914) başına kadar olan dokuz ayı aşkın bir zamanın gelir ve giderlerini gösteren cetvel, kurucuların, kütüphaneyi yürütmek için ne gibi yollar-
dan nasıl gelir sağladıklarını ortaya koyuyor.

Cetvele göre, Kadıköy Kütüphane-i Umumiyesinin gelirleri arasında ön plânda yardımlarla bağışlar gelmektedir. 3436 kuruşluk «iane bileti hasılatı» ile 326.20 kuruşluk «iane kutusu hasılatı»nın, İdare Heyeti'nin teşebbüsü ile sağlanan gelirler olduğu anlaşılıyor. Mustafa Reşid Paşa'nın torunlarından Reşad Beğ'in 324 kuruşluk yardımı ile Ünyon Kulübü'nün 603.20 kuruşluk bağışlarında, kurucuların rolleri olup olmadığını gösteren bir kayıt bulunmuyor.

1790 kuruşluk Fransızca ve İngilizce gece dersleri hasılatı ile 3591 kuruşluk sinema hasılatı da, gelirin ön plânında yer almaktadır. Bu geliri sağlayan dil derslerinin kütüphanede yapıldığı, kayıttan, anlaşılıyor. Fakat sinemanın nerede oynatıldığına dair bir kayıt bulunmuyor.

334 kuruşluk «abone makbuzu» hasılatı ile 1780 kuruşluk «abone kartı ve tecdid hasılatı», kütüphanenin, kütüphanecilik yoluyla sağladığı gelirlerdir. Bu suretle, umumî gelirin altıda bir kadarı «meslek geliri» olmaktadır.

Cetvelin gider faslında açık kayıtlara rastlanmıyor. Burada dikkati çeken husus, aylık masrafların (Kasım, Aralık, Ocak, Şubat) birbirlerine pek yakın olusudur. Ancak, masrafların nekadarının kitap, dergi ve gazete için olduğuna dair bir kayıt bulunmuyor.

Kütüphanenin bu ilk «müvazene cetveli» ni aynen alıyorum:

Varıdat		Mesarif	
Kuruş	Para	Mülâhazat	
Kuruş	Para	Mülâhazat	Kuruş
3436	...	İade bileti hasılatı	2375
334	...	Abone kartı ve tecdid hası.	1691
326	20	İane kutusu	
1790	...	Fransızca ve İngilizce gece dersleri hasılatı	965
73	...	Fihrist hasılatı	997
213	30	Perakende hasılat	924
7953	10		801
603	20	Ünyon Kulüpten teberru	
8556	30		7773
3591	...	Sinema hasılatı	3915
324	...	Büyük Reşid Paşa ahfadından Reşad Beğ tarafından verilen iane	783
12471	30		12471
			20
			30
			20
			20
			10
			...
			20
			...
			10
			...
			30

— V —

Kütüphaneye Gönderilen Gazetelerle Dergiler

Kütüphaneye devamlı olarak gazete ve dergilerini yollayanlar, kurucular tarafından tesbit edilmiştir. Buna göre Kadıköy Kütüphanesi Umumiyesi'ne muntazaman gönderilen iki gazete vardır: **Talha Ebüzziya'nın** «Tasfir-i Efkâr» ı ile «Osmanişer Loid». Dergilerin sayısı ise daha çoktur. Bunlar arasında edebiyat ve fikir tarihimizde rol oynamış ve isim yapmış olanlar da az değildir. **Akcıraoğlu Yusuf'un** sahipliğinde çıkan **Türk Yurdu**; **Celâl Sahir'in** sahipliğinde yayınlanan **Halka Doğru**, **Bilgi Mecmuası**, **Türk Sözü**; **Ahmet İhsan'ın** «Servetifünun» u gibi. Bunlardan başka **Ali Fuat Bey'in** **Karagöz'ü**, **Cemal Nadir'in** **Rübâb'ı**, **A. Ferid Bey'in** **Toprak'ı**, **Eşref Edib Bey'in** **Sebil ü-Rüşad'ı**, **Nüzhet Sabit Bey'in** **Takib ve Tenkid'i**, **N. Ulviye Hanım'ın** **Kadınlar Dünyası** da muntazaman gönderilen dergiler arasındadır. Bu arada meslekî süreli yayınlar da bulunmaktadır: Ticaret Odası'nın yayınladığı **Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi**, Maliye Nezaretisi'nin yayınladığı **Aylık İhsaiyat-ı Maliye Mecmuası**, Dâva Vekilleri Cemiyeti'nin çıkardığı **Muhamat** ve **Nureddin Ramih Bey** tarafından yayınlanan **Tabâbet-i Seririyye** gibi..

Kadıköy Kütüphane-i Umumîsi, yabancı dillerle yayınlanan süreli yayınlara da sahip olmuştur. Kütüphaneye muntazaman gönderilen yabancı dil ile çıkan süreli yayınlar şunlardır: İngiliz Ticaret Odası Kâtibi **Mr. S. Lyte** tarafından armağan edilen **Electrical review, The motor ship-motor boat, Motor eycling, The shipping world, Engineering, English mechanic and world of science** ile İstanbul'da çıkan **Rumca Ano - kato..**

— VI —

Eserlerin Sınıflandırılması ve Mahiyeti

Broşürdeki sıralamaya göre, Kadıköy Kütüphane-i Umumîsi'nin kitaplarından Türkçe olanlar, şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- a) Tarih, coğrafya ve ilm-i âsâr-ı atika kısmı.
- b) Ulûm-ı diniyye, içtimaiyye ve iktisadiyye kısmı.
- c) Kısım-ı edebî ve tezâkir-i şüera.
- ç) Kısım-ı fennî.
- d) Fennî, edebî, içtimai, iktisadî musavver ve gayrı musavver gazete ve risale kısmı.
- e) Roman ve tiyatro kısmı.

Bölmelerde yer alan kitaplar gözden geçirilince, Kadıköy Kütüphane-i Umumîsi'nin, zamanına göre hiç de fakir sayılmayacak bir kütüphane olduğu anlaşılıyor. Meselâ birinci bölümde **Tarih-i Naima, Tarih-i Peçevi, Tarih-i Lûtfi, Münecimbaşı Tarihi, Vasıf Tarihi, Fezleke-i Kâtib Çelebi, Hammer'ın Devlet-i Osmanîye Tarihi** başta olmak üzere birçok tarihler ve tarihî eserler ve ayrıca **Sicill-i Osmanî, Kaamûs ul-A'lâm** gibi devrin belli başlı ansiklopedik kaynakları, **Engelhardt'ın Türkiye ve Tanzimat** gibi tercüme yer almaktadır.

«Kısım-ı Edebî ve Tezâkir-i Şüerâ» bölümünde **Nâmık Kemal, Abdülhak Hâmid, Recâzade Ekrem, Muallim Naci, Tevfik Fikret, Halid Ziya, Mehmed Rauf, Celâh Sahir, Mehmet Akif** gibi edebiyat tarihimizin şöhretleri başta olmak üzere kalem sahibi bir hayli kişinin eserleri yer almıştır.

En zengin bölüm «Roman ve Tiyatro Kısmı» olarak görülüyor. Bu bölümde, büyük kısmı yabancı dillerden çevrilmiş eserler olarak birçok roman ve tiyatro yer almıştır. **Alexandre Duma, Alexandre Duma fils, Maupassant, Victor Hugo, Jules Verne, Paul Bourget, Pierre Loti, Henry Sienkiewicz** vesaire gibi batılı yazarlardan yapılmış çevirmelerin yanında **Ahmed Mithat, Ahmed Rasım, Saffet Nezihî, Şahabeddin Süleyman, Muallim Naci, Halid Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Rahmi Gürpınar** vesairenin eserleri yer almıştır.

Yabancı eserlere gelince, bunlar, Fransızca olarak şöyle sınıflandırılmıştır:

- a) Histoire
- b) Litterature
- c) Science
- ç) Roman et Théâtre
- d) Divers

Türkçe eserler kitapların numarası, adı, basım tarihi, yazarı ve çeviricisi olarak şöyle sıralanmaktadır:

Numara	Esâmî-i Kütüb	Tarih-i tab'ı	Müellifi	Mütercimi

Yabancı dilden eserler ise sadece numara, kitap adı ve müellif olarak şu şekilde sıralanıyor:

No	Noms des livres	Auteurs

Bu sınıflandırmanın Türkçe olanında, «Kısm-ı Edebî ve Tezâkir-i Şüera» ve «Roman ve Tiyatro Kısmı» nda hem bölüm adları, hem de eserlerin dağıtılışı bakımından bir aksaklık görülüyor. İlk bakışta göze çarpan romanlarla tiyatro eserlerinin, edebiyat bölümünde niçin yer almadıklarıdır. Fakat bu ayırımın hususî bir maksatla yapılmadığı, roman ve piyeslerin sadece «Roman ve Tiyatro Kısmı» nda değil «Kısm-ı Edebî ve Tezâkir-i Şüera» da da yer almış olmasıyla anlaşılıyor. Meselâ **Shakespeare**'in **Hamlet** ve **Makbet** gibi tiyatrolarının tercümeleleriyle **Abdülhak Hâmid**'in, **Tezer**'i, **Halid Ziya Uşaklıgil**'in **Aşk-ı Memnu**'u, **Mehmed Rauf**'un **Ferdi ve Şürekâsı**, **Genç Kız Kalbi** vesaire «Kısm-ı Edebî ve Tezâkir-i Şüera» da yer almışlardır.

— VII —

Kurucular, Kütüphaneliklik ve Kitap

Kadıköy Kütüphane-i Umumîsi kurucularının, kitap ve kütüphane hakkındaki fikirlerinin, esaslı bir temele dayandığı anlaşılıyor. Bu meseledeki hareket noktalarını şöyle özetlemek mümkün: «İnsanlara, yaşamak için gıda nasıl lâzımsa, fikir terbiyesi de o derece lâzımdır. İkincisini sağlayacak olan okullarla birlikte kütüphanelerdir.»

Kuruculara göre, okulun verdiği diploma, sadece bir anahtardır. Bu anahtar, sahibine, kütüphanelerdeki gizli hazineleri, hiçbir yardıma ihtiyaç göstermeksizin, açmak imkânını verecektir. Fakat kütüphaneler, sadece, ellerinde diploma bulunan gençler için değildir. Yaşı ilerlemiş olanlarla az okumuş bulunanlar için de, kütüphaneler, birer okuldur.

«İşte değneksiz, acı söz söylemeden, kızmadan, hediye ve para istemeden bize bilgi veren öğretmenler.. Onlara yaklaşınız, uyumadıklarımı görürsünüz. Soru sorarsanız, sizden bir şey gizlemezler. Onları tanımasanız asla şikâyet etmezler. Eğer bir şey bilmezseniz sizinle eğlenmezler.»

Bu sözler, eski yüzyıllarda yaşamış bir İngiliz bilginine aittir. Kurucular, kitabın insan için ne derece önemli olduğu hususunda bu sözleri tanık olarak gördükten sonra, çok önemli bir noktaya temas ediyorlar: Kitabı seçebilme., Ar-

kadaş seçerken nasıl dikkat gerekirse, kitap seçerken de böyledir. Çünkü yaptığımız işlerden olduğu kadar, okuduklarımızdan da sorumlu olacak yine biziz!

Kadıköy Kütüphanesi-i Umumisi kurucularının, elli yıldan daha önceki günlerde üzerinde durdukları bu husus, dünyayı, yıkıcı propaganda eserlerinin doldurduğu zamanımızda, değerini bir kat daha arttırmış oluyor.

Kadıköy'de kurulmuş olan bu irfan yuvasının, İngiltere ve Amerika'da bulunan köy kütüphaneleri örnek alınarak meydana getirildiği anlaşılıyor. Gayesi, okumak ve yetişmek isteyenlere büyük kolaylıklar sağlamaktır. Bu hizmetin, halk tarafından takdirle karşılanması neticesidir ki, beş parasız ve tek kitapsız bir durumda faaliyete geçen kütüphane, sekiz ay içinde 1400 kadar kitabı ve ayrıca bankada yedek parası olan bir kurum haline gelmiştir.

Bu sekiz ay içinde, okuyucular tarafından alınıp okunan kitapların sayısı, kütüphane tarafından tesbit edildiğine göre, 3756 dır. Bu sayı, kurucuların, «**efkâr-ı milleti terbiye**» hedeflerine varma derecelerini gösteren bir rakam oluyor. Bu sonuçta, kütüphanenin, her gün 12 saat açık bulundurulmasının tesiri olduğu da muhakkaktır.

Buna rağmen, kurucular, bu ilk sekiz ayda yapılan hizmetin yetersizliğine kaanidirler. Bunun sebebi olarak da kütüphane binasının ihtiyaca elverişli olmasını buluyorlar. Onun için ilk hedefleri arasında, kendi malları olacak, bir kütüphane binası vardır. Bu hedefe eriştikten sonra ise, programlarında, uygun yerlerde şubeler açmak hususunun bulunduğu anlaşılıyor. Bu suretle, halkı, imkân nisbetinde kahvelerden kurtaracak, okumaya alıştıracak, ilme ve irfana ulaştıracaklardır.

Kurucuların, yukarıda belli başlılarını özetlediğim fikirlerini ortaya koydukları yazı, Türk kütüphaneciliği bakımından, muhakkak ki, ehemmiyetli bir belgedir. Bu belge, yukarıda adı geçen kitaplarında «**Kütüphaneler Hakkında Birkaç Söz**» başlığı ile umumî efkâra sunulmuştur. Yazının kütüphanelerin tarihçesinden bahseden kısmının dışındaki yerlerini, aynen veriyorum:

«**Kütüphaneler, bir memleketin terakki ve temeddünü ve terbiye-i fikriye ve terakkیات-ı âliyesi için en fâide-bahş müessesat-ı ilmiyyededir. Artık yirminci asr-ı irfanda kıymet-i mütalâanın ehemmiyetini, netâic-i bî-nihayesini kabul etmeyecek hiç bir dîماغ tasavvur edilemez. Yaşamak için insanlara gıda nasıl elzem ise, terbiye-i fikriyye de gıda kadar elzemdir. Bir devletin derece-i kemalî dahi şu asr-ı ma'rifette efradının terakkیات-ı fikriyyesiyle ölçülür. Bu da mekteplere, kütüphanelere verilecek ehemmiyet nisbetindedir.**

Malûm olduğu üzere mekteplerde okunan şeyler gayet muhtasardır. Binaenaleyh bunlara dair tetkikat ve tetebbuatta bulunmak behemmeal kütüphaneler sayesinde olur. Şahadetnameler, talebenin eline verilmiş birer anahtardır. O anahtarlar sayesinde bilâ muavenet o hazîne-i ulûm ü fînünu hiç kimsenin muavenetine mühtaç olmaksızın açılacaktır. Aynı zamanda kütüphaneler orta yaşlıların, biraz okuma yazma bilenlerin de mektebidir. Bununla beraber zenginler de kütüphanelerden istifna hasil edemezler.

Kitaplar, beşeriyetin hâfızasıdır. Neslin tarihini, keşfiyatını ve asırların terâküm eden zekâ tecâribini ihtiva eyler. Zira mütalâa eden mütalâa ile lezzet - yâb

olan âdem, her arsin en güzide cemiyetlerine dahil olur. Her neslin hemşehrisi bulunur ve her karnı ile hem-asr olur. Dünya onun için yaratılmıştır.

İngiliz ülemasından Richard bundan beş yüz sene mukaddem kitapların senasında: «İşte değneksiz, acı söz söylemeden, hiddet etmeden, hediye ve para istemeden bizi tedris eden hocalar! Onlara takarrüb ederseniz uyumadıklarımı görürsünüz. Sual ederseniz sizden bir şey gizlemezler. Onları tanımasanız asla şikâyet etmezler. Eğer bir şey bilmezseniz sizinle eğlenmezler» diyor. Şu asr-ı terakide ise bunlardan, bu zi-hayat eşyadan ne derece bahsedilmek icap edeceğini söylemek zâiddir zannederiz.

«En iyi arkadaşlarım kitaplarımdır. Kitaplarımmın bulunduğu yerde istediğim gibi eğlenmemе müsaade ediniz. Orası benim için sarâ-yi hükümdârîdir. Her istediğim saatta ülema ve mütekaddimin-i hükemâ ile görüşebileceğim yerdir. Bazan kırallar ve imparatorlar ile konuşurum. Fikirlerini tenkid ederim. Ve eğer vayr-ı meşrû ise muzafferiyetlerini tezyif ile haklarında şedid hükümler veririm. Haksız rekz edilmiş olan heykellerini kırarım» diyor.

Bununla beraber dostlarımızı intihap etmek lâzım geldiği gibi kitapları da hüsn-i intihab etmek icab eder. Yaptığımız şeylerden nekadard mesul isek okuduğumuz şeylerden de okadar mesulüz. Bir saat faydalı bir kitap mütalâası ile meşgul olup da ondan istihsâl-i fevâid ve bahtiyârî etmemek kaabil değildir. Bundan hasıl olan haz devam eder ve bize bahtiyârâne ve metanet-bahş bir hazine-i efkâr verir ki her dakika bunu sarf edebiliriz.

.....

Nür-ı meşrutiyet sayesinde mülkümüzde dahi terakkiye karşı bir heves uyanmağa, birtakım müessesat-ı medeniyye ve içtimaiyye cilve-nüma olmağa başladı. İşte bu cümleden olmak üzere 1329 senesi Ağustosunun on altıncı Cuma günü küşadına muvaffakiyet elveren ve bütün köy ahalsinin öz malı bulunan Kadıköy Kütüphanesi-i Umumisi dahi tesis ve teşkil olundu. İngiltere ve Amerika'da bulunan köy kütüphanelerinin şimdilik küçük bir mümessilli bulunan işbu müessesesi-ı irfanın, mâbed-i insanîyetin tesis ve teşkilinden maksad ise devr-i meş'ûm-ı istibdadı mütalâadan mahrum edilen halkımızda bir fikr-i tetebbu uyandırmak, son derece bir sühuletler ibraz ederek efkâr-ı milleti terbiye ve temniye eylemektir. Lehulhamd kütüphane maksadında, maksad-ı hayriyyesinde ağır, lâkin metin adımlar ile ilerliyor. Bugün ikinci fihristini enzâr-ı ümmete arz ile kesb-i fahr ediyor. Milletten görmüş olduğu rağbet ve iltifat sayesinde kendî kendini geçindirmekle beraber ihtiyat akçesi olarak bankada 36.1/4 lirası mahfuz bulunuyor. Sekiz ay mukaddem on parası ve bir tek kitabı bulunmayan bu müessese, bin dört yüze karışık mücelladâtını - anları kütüphaneye ihda eden hamîyyet-mendâna karşı - fihristinde arz ederek: «İşte teberru etmek lûtfunda bulunduğunuz kitaplar, bakınız, hebâya gitmedi. Vatandaşlarımız nekadard istifade etti. Tutulan istatistike nazaran mevcut kitaplar üç bin yedi yüz elli altı kere okunmuştur.» diyor. Ve yine hep bu sayede kütüphanemiz her gün on iki saat mütallîne açık bulundurulur vazifesini ifa eyledikten sonra, geceleri dahi sâât-ı mahsûsasında muktedir ve mütebbir muallimler tarafından müstâkaan-ı ilm ü irfâna Fransızca ve İngilizce tedris ediyor. Şu asr-ı marifette hiç olmazsa bir cenebi lisanı vukufun ne derece elzem olduğunu takdir edenler, şu hususta dahi hey'etin faaliyetini müsib görürler zan ederiz.

Kütüphanede her cins ve neviden gazeteler ve risaleler bulunuyor. Vatandaşın her köşesinde intişar eden gazete ve risaleleri almak, halkımıza arz etmek, bildirmek, intibah hasıl ettirmek, memleketimizi herkese tanıttirmek hususuna sarf-ı ihtimam olduğu gibi, garbın o lâ-yetenâhi füyûzundan müstefyiz olmak için dahi Avrupa'nın en kıymetli ve en mütena ve musavver risaleleri daimi surette kütüphanede mevcuttur. Bütün vatandaşlar meccâni ve serbest olarak daima ve daima tetkik ve mütalâa edebilir. Çünkü kendi mallarıdır, kendi zâde-i himmetleridir. Mamafih, bütün bu hîdemât-ı vatanperverâneyi ifa etmeye kütüphanenin vaziyeti müsâid değildir. Bir kütüphane bina edeceğiz. Bu hususta müzakerat ve tettebbuat-ı lâzimedede bulunuluyor. Vakt-i merhûnunda her şey ihzar olunduktan sonra plânları ile, hesapları ile beraber enzâr-ı umûmiyyeye arz edeceğiz. Saye-i millette köyümüzün şaniyle mütenasip bir merkez, bir merkez-i ilmi bina eyledikten sonra münasip mahallâta da tedricen şubeler tesis ve küşad etmek programımız iktizasındandır. Maksad, halkı kahvelerden kurtarmak, ilme irfana koşturmak, mütalâyaya alıştırmaktır.

İşte böyle bir inkılâb-ı ictimâi yapmağa karar verdik. Kararımız kat'i ve lâ-yetezelzeldir. Cenâb-ı Sâni-i A'zam-ı Kâinatın inayeti, milletin müzaheretini bizimle beraber olduktan sonra elbet ve elbet muvaffak olacağız. Sebâtımızı kıracak, azimimizden bizi geri çevirecek hiç bir müşkülât tasavvur etmiyoruz. Başlamak bitirmek demektir. Biz şimdiden muvaffak olduk diyoruz.»